

U potrazi za hrvatskim romanom: rezultati pilot-ankete Odjela za djecu i mlade Središnje knjižnice GKMM-a u Splitu

Grozdana Ribičić, dipl. knjiž.

Gradska knjižnica Marka Marulića Split

gribicic@gkmm.hr

Sažetak

Tijekom travnja 2013. godine Odjel za djecu i mlade Središnje knjižnice GKMM-a proveo je pilot-anketu *U potrazi za hrvatskim romanom*. Povod je bio četvrti okrugli stol o zavičajnosti u knjigama za djecu i mlade o temi *Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade*, koji smo planirali održati u svibnju, kao i sudjelovanje na okruglom stolu *U potrazi za romanom* na Nultom danu 6. Monte Librića, koji se održao u Puli 19. travnja 2013. godine. Cilj ankete bio je utvrditi odnos djece i mladih prema knjizi i čitanju s obzirom na njihov uzrast, s posebnim osvrtom na čitanje knjiga hrvatskih autora i fantastike, među kojima su i fantastični romani s utjecajem hrvatske usmene tradicije.

Rezultati pilot-ankete pokazali su neke već općepoznate trendove, kao što je podatak da knjiga i čitanje nisu popularni među učenicima viših razreda osnovne škole, pa čak ni među mnogim gimnazijskim učenicima, pa se tako u toj dobi i lektira čita malo i ne s posebnim užitkom.

U izlaganju se prikazuju i rezultati ankete koji su možda manje poznati i upućuju na dodatno razmišljanje i diskusiju u okviru teme okruglog stola.

Uvod

U svjetlu novog, tehnološki orijentiranog svijeta, sve se više postavlja pitanje položaja i važnosti knjige i čitanja. Propitkuje se koliko i kako djeca i mladi čitaju danas. Koje romane odabiru i zašto? Što bi trebali činiti knjižničari, što autori, što nakladnici, a naravno i svi ostali u tom lancu koji se bave knjigom i čitanjem, djecom i mladima? Odgovornost je na svima ovisno o njihovim ulogama. Otuda i potreba organizatora 6. Monte Librića, Festivala dječje knjige u Puli, da u sklopu Nultog dana, posvećenog knjižničarima i nakladnicima, o tome porazgovaraju na okruglom stolu *U potrazi za romanom*. Kao sudionici okruglog stola, pripremili smo pilot-anketu o hrvatskom romanu. Naime, pripremajući se u to vrijeme za organizaciju četvrtog okruglog stola o zavičajnosti u knjigama za djecu i mlade Odjela za djecu i mlade GKMM-a Split *Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade*, zanimalo nas je koliko i što danas splitska djeca i mladi čitaju, te ko-

liko hrvatske autore. S obzirom na trendovsku popularnost fantastike u romanima, zanimalo nas je koliko je među njima fantastičnih romana s utjecajem hrvatske usmene tradicije.

Problem istraživanja i osnovni pojmovi

Ovim istraživanjem željeli smo utvrditi potrebe djece i mladih prema čitanju, kao i njihove navike i interese, s posebnim osvrtom na čitanje knjiga hrvatskih autora i fantastike, među kojima su i fantastični romani s utjecajem hrvatske usmene tradicije.

Budući da smo istraživanjem obuhvatili djecu različitog uzrasta, dakle nehomogenu grupu, zanimalo nas je postoje li unutar nje razlike s obzirom na dob.

Kako bismo identificirali njihove čitateljske interese, posebno prema knjigama hrvatskih autora s utjecajem hrvatske usmene tradicije, istražili smo nekoliko aspekata koji na to upućuju:

- čitateljski ukus djece i čimbenike koji utječu na njih
- interes za čitanje s obzirom na motivaciju (obavezno čitanje/čitanje po vlastitom izboru)
- kakvo mjesto zauzima čitanje u njihovu slobodnom vremenu
- interes za čitanje stranih, odnosno domaćih autora, kao i romana fantastične tematike s utjecajem hrvatske usmene tradicije
- poznavanje motiva/likova iz hrvatske usmene tradicije.

Metodologija istraživanja

Uzorak

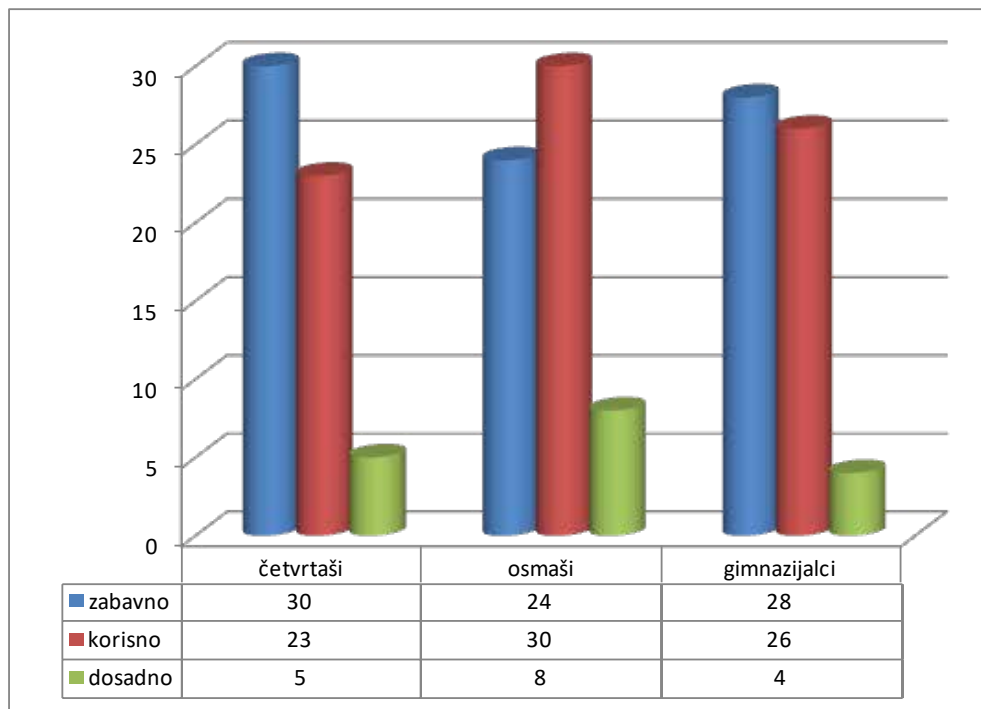
Uz pomoć školskog pedagoga i školskih knjižničara, anketirana su dva četvrta i dva osma razreda, te jedan treći i jedan četvrti razred dviju gimnazija. Riječ je o gradskim osnovnim školama i gimnazijama koje su u blizini Gradske knjižnice, a i same imaju bogato opremljene školske knjižnice. Anketirano je 175 učenika, i to: 58 učenika četvrtih razreda osnovne škole, 61 učenik osmih razreda osnovne škole i 56 učenika srednje škole (treći i četvrti razred).

Instrumentarij i obrada podataka

U istraživanju smo koristili metodu anketiranja, a zatim komparativnu analizu dobivenih podataka. Upitnik je sadržavao 15 pitanja, od kojih je osam bilo na zaokruživanje, a ostalih sedam bilo je otvorenog tipa. Anketa je bila anonimna. Anketa za djecu osnovnih škola i anketa za gimnazijalce razlikovala se u nekoliko pitanja.

Rezultati analize i interpretacija dobivenih podataka

Što misliš o knjigama i čitanju?

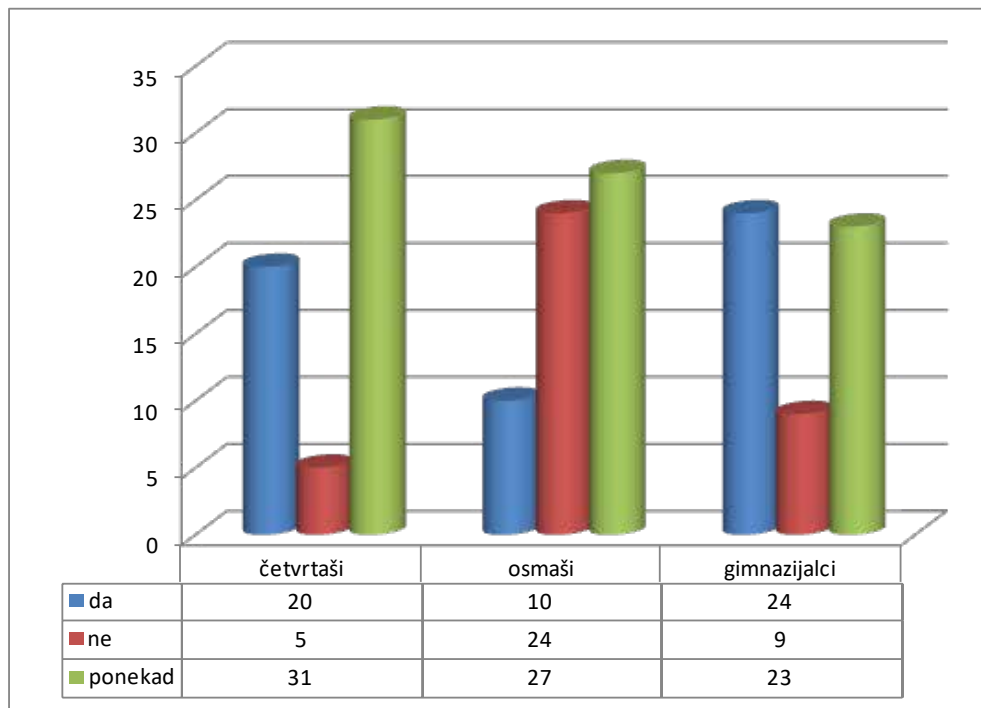

Grafički prikaz 1.

Na pitanje što misle o knjigama i čitanju, analiza ankete pokazuje da je mlađoj školskoj djeci čitanje zabavno ili korisno, vrlo rijetko dosadno, dok se kod učenika osmih razreda smanjuje užitek u čitanju, više smatraju da je čitanje knjiga korisno, i veći je broj onih kojima je to dosadno. Djevojčice su sklonije čitanju od dječaka.

Gimnazijalcima je čitanje zabavno, jednako kao i korisno. Rijetki misle da je dosadno. I među njima su djevojke sklonije čitanju (u ovom su uzorku ispitanika 42 djevojke i 14 mladića).

Čitaš li knjige izvan lektire?

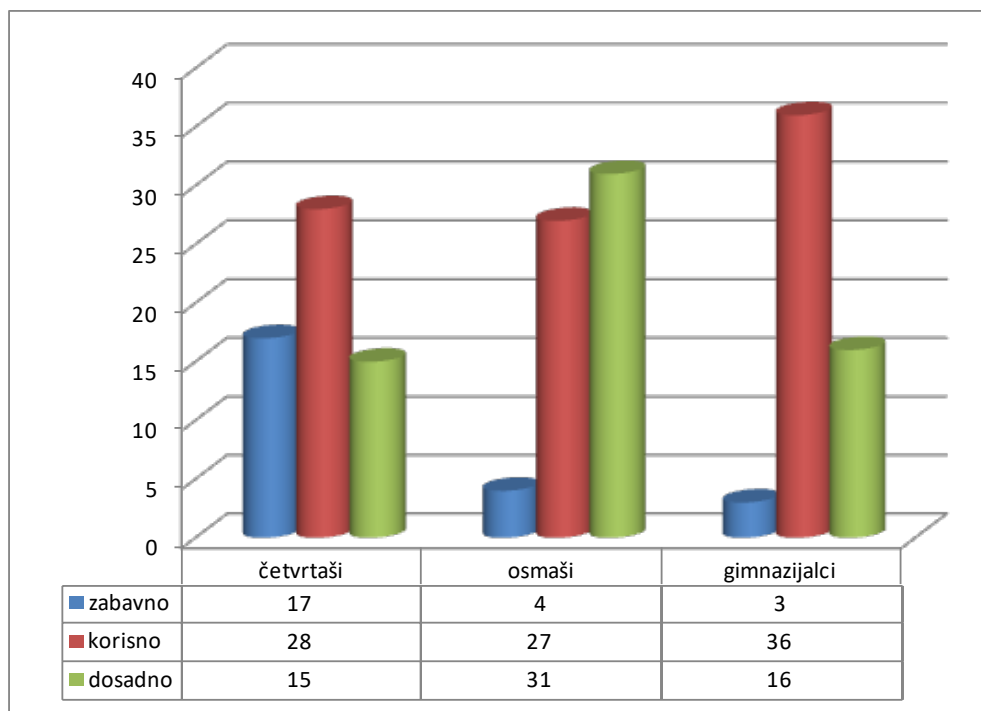
Grafički prikaz 2.

Analizom ovog pitanja utvrdili smo da više od polovine mlađe djece ponekad čita izvan lektire (53%), a redovito ih čita 35%. Također, kao i kod prvog pitanja, to su većinom djevojčice. Devet posto djece uopće ne čita.

Najveći broj negativnih odgovora dobili smo od učenika osmih razreda (40%), što je i očekivano, jer oni su na prvo pitanje o čitanju općenito imali najveći postotak odgovora da je dosadno, a najmanji da je zabavno. Među njima s negativnim je odgovorom 83% dječaka. Ipak, najviše njih ponekad čita knjige izvan lektire (40%).

Gimnazijski učenici najviše čitaju knjige koje nisu na popisu lektire (43%), a manji broj njih nikako ne čita (16%).

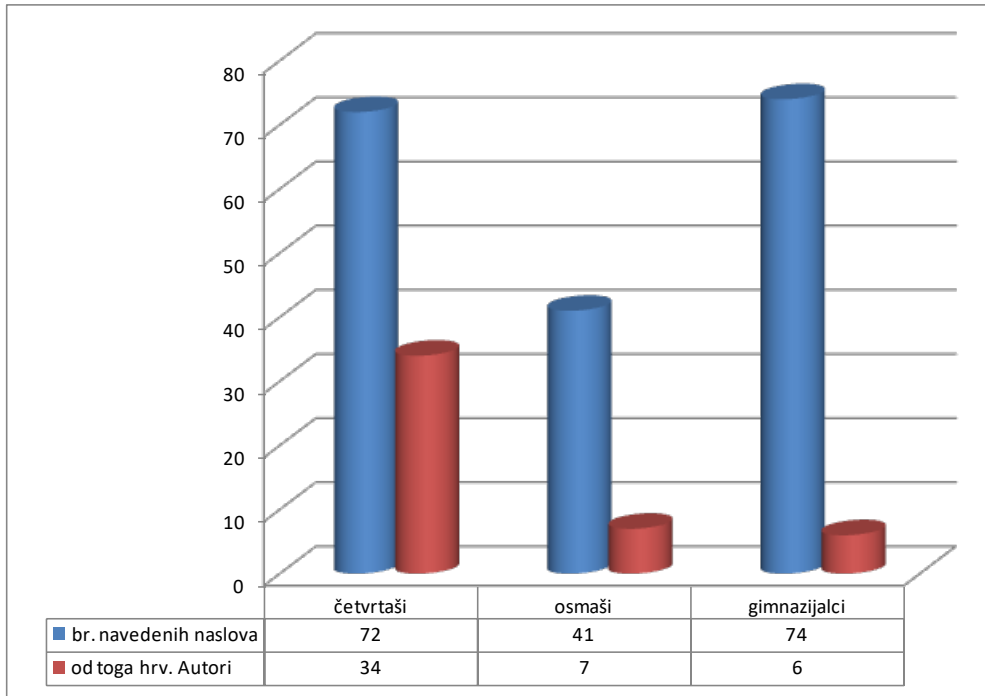
Što misliš o lektiri?

Grafički prikaz 3.

Mlađoj djeci lektira je u prvom redu korisna, a potom zabavna koliko i dosadna. Kod starijih osnovnoškolaca primjećujemo da je najveći broj onih kojima je lektira dosadna (50%). Međutim, njih 44% ističe korisnost čitanja lektire, ali ono rijetkima pruža zabavu i zadovoljstvo (7%). Od svih grupa ispitanika, gimnazijalci pronalaze najmanje zabave i zadovoljstva u čitanju lektire (5%), a najviše njih misli da je korisna (64%). Iz grafičkog prikaza 3. vidljivo je da zabava i zadovoljstvo u obaveznom čitanju lektire sve više opada što su djeca starije dobi, ali svi shvaćaju potrebu i važnost čitanja.

Koja ti je najdraža knjiga pročitana izvan lektire?

Grafički prikaz 4.

Ovim pitanjem željeli smo doznati koje knjige djeca čitaju po svojem izboru i koliko mjesta među njima zauzimaju hrvatski autori. Grafički prikaz 4. prikazuje omjer ukupnog broja pročitanih knjiga i broja knjiga hrvatskih autora.

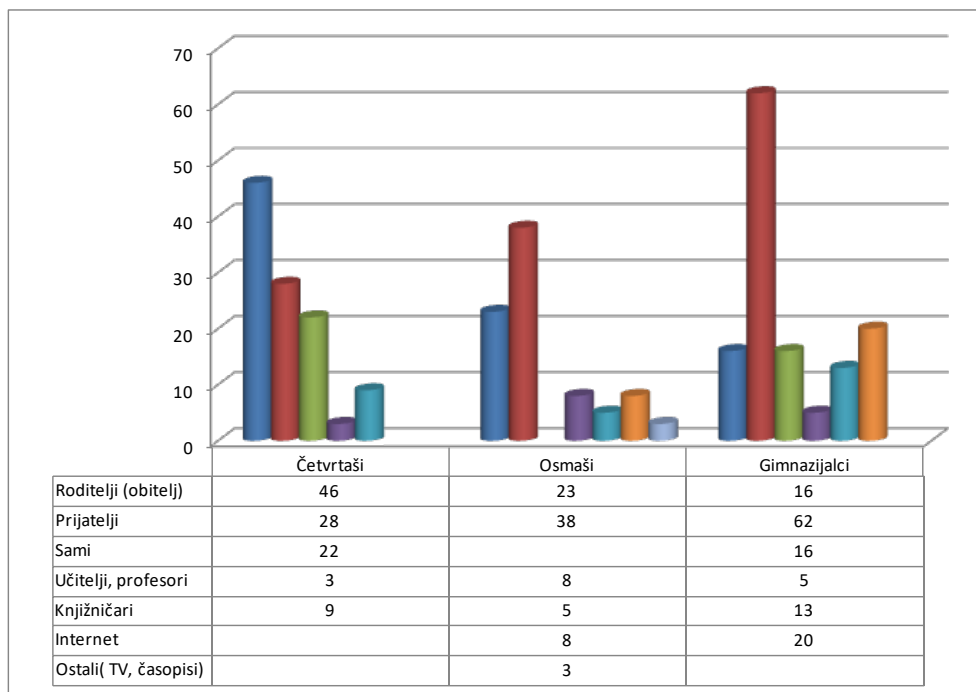
Popularnost hrvatskih autora najveća je među djecom nižih razreda osnovne škole. Oni su naveli 72 naslova, od kojih je 47% knjiga hrvatskih autora. Sanja Polak sa svojim dnevnicima i *Petricom Pričalicom* navedena je 15 puta. Od autorica s najvećim brojem „najdražih naslova“ prednjači Sanja Pilić i sve njezine nove objavljene knjige (šest je puta navedena s pet naslova). Još se navode Ivan Kušan (8), Matko Marušić (4) i Anto Gardaš (3).

Od 41 navedenog naslova osmaši najradije čitaju *Harryja Pottera* (11) i *Igre gladi* (5). Naslovi naših autora zauzimaju samo 17%, od kojih je samo jedan naslov fantastične tematike – *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić (2).

Gimnazijalci još manje čitaju hrvatske autore. Od navedena 74 naslova samo je 8% hrvatskih autora. Među njima nema ni jednog fantastičnog romana. Od knji-

ga stranih autora najviše su glasova dobili *Harry Potter* (5), *Gospodar prstenova* (4) i *Sumrak saga* (4).

Tko ti preporuča dobre knjige izvan lektire?

Grafički prikaz 5.

Među djecom mlađe dobi najveći je utjecaj roditelja na izbor knjiga za čitanje (46%). U cijeloj anketi rezultati su pokazali da najčešće majke preporučuju knjige, pa možemo zaključiti da one više i čitaju. Zatim slijedi odabir knjiga na preporuku prijatelja (28%), dok je nešto manji broj djece odgovorio da samo bira knjige.

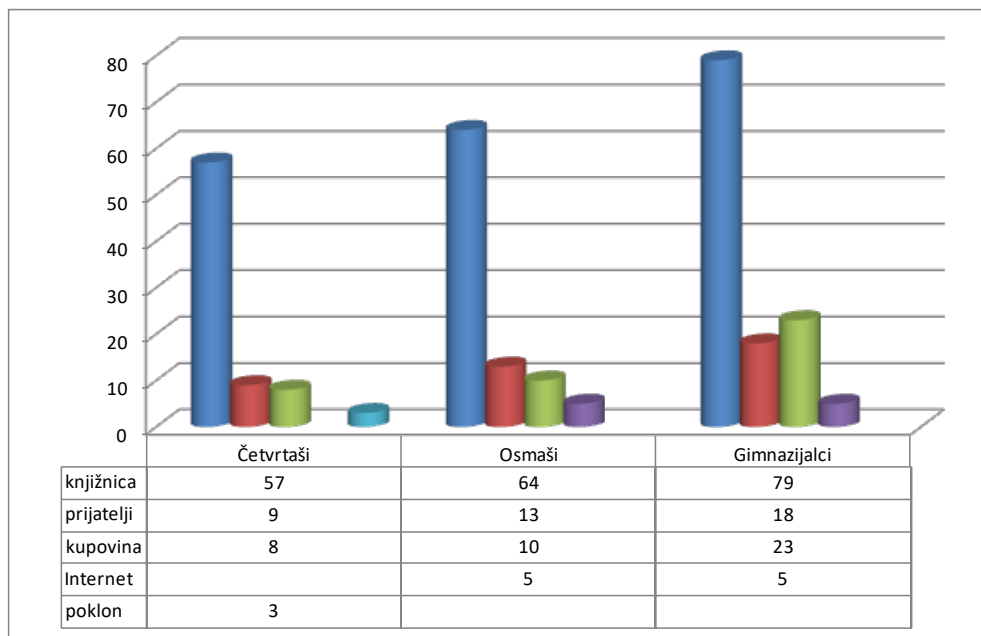
Samo 9% djece navelo je da se za pomoć u izboru knjiga obraća knjižničarima.

Preporuka prijatelja najviše utječe na odabir knjiga kod gimnazijalaca (62%) i učenika osmih razreda (38%). Zatim slijede preporuke roditelja kod učenika viših razreda (23%) i kod gimnazijalaca (16%). Knjižničari utječu na odabir knjige kod 13% gimnazijalaca, dok na samo 5% djece osmih razreda. Ovako nizak postotak odabira knjiga po preporuci knjižničara možda je uvjetovan time što sva ova djeca nisu ni učlanjena u knjižnicu, jer anketom to nismo ni istražili. No, sva su djeca korisnici školskih knjižnica, međutim, upitno je koliko školske knjižnice imaju literature koja nije lektirna. U još manjoj mjeri učitelji i profesori preporučuju djeci knjige, pa se može pretpostaviti da se djeci u školi o knjigama govori samo u sklopu

obrade lektira.

U obranu knjižničarima može ići činjenica da su razradili mnogo indirektnih načina preporuke knjiga: od nabavne politike, smještaja knjiga na policama, vidljivosti i dobre obilježenosti knjiga, što je važno u slobodnom pristupu, izdvojenih tematskih blokova, internetskih preporuka, izrade lista dobrih knjiga, medijskog oglašavanja...

Kako dolaziš do dobrih knjiga?

Grafički prikaz 6.

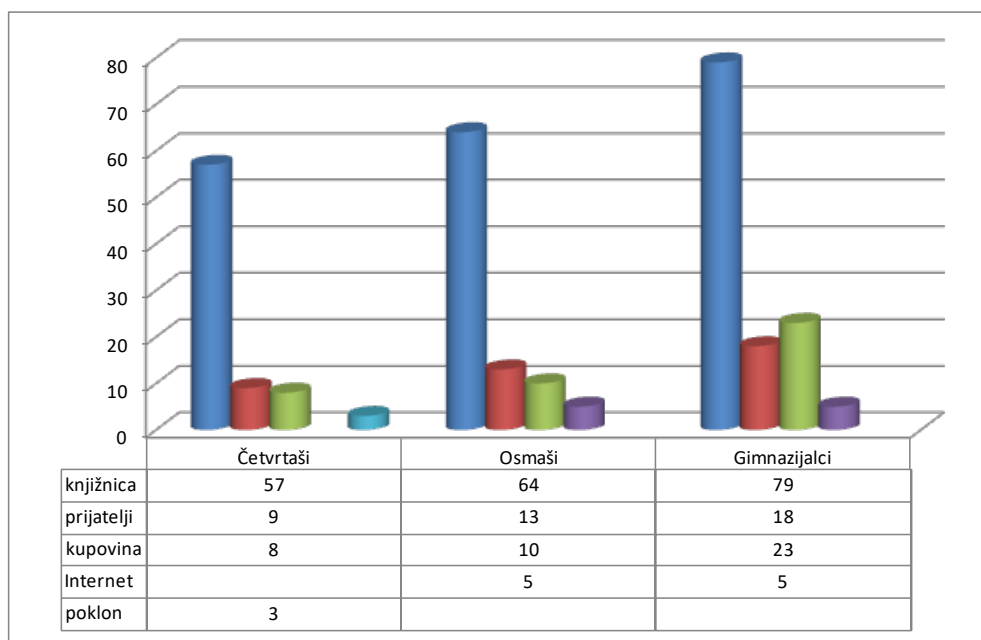
U cijeloj anketi većina djece odgovorila je da do dobrih knjiga dolazi u knjižnicama: mlađa djeca 57%, učenici osmih razreda 64% i gimnazijalci 79%. Prethodnim odgovorom utvrdili smo da manji broj djece preporuku za knjigu dobiva upravo od knjižničara, što smo pokušali objasniti pretpostavkom da djeca nisu upisana u gradsku knjižnicu ili u školskoj nemaju dovoljno zanimljive literature. Međutim, odgovorom na ovo pitanje možemo zaključiti da je većina djece učlanjena u knjižnicu, bilo gradsku bilo školsku, čime se otvara pitanje o savjetodavnom radu knjižničara koje podrazumijeva preporuku kvalitetnih knjiga djeci. Pa iako je realno očekivati da na odabir knjiga gimnazijalaca i osmaša najveći utjecaj imaju prijatelji,

a kod mlađe djece roditelji, knjižničari imaju dovoljno širok prostor da ih djeca u knjižnici percipiraju kao stručnjake u području preporuke literature za čitanje, što ovo istraživanje nije pokazalo. Također, djeca mlađe dobi počinju formirati svoj čitateljski ukus, što bi knjižničari trebali uzeti u obzir kad je u pitanju izbor knjiga za mlađe čitatelje. Tako će se djeca od rane dobi priviknuti na činjenicu da od knjižničara mogu dobiti savjet, što bi moglo utjecati na to da ga i u starijoj dobi češće traže.

Djeca manje dolaze do knjiga kupnjom knjiga ili posudbom od prijatelja, a tek nekoliko njih čita knjige preko interneta, dok mlađa djeca to uopće ne čine.

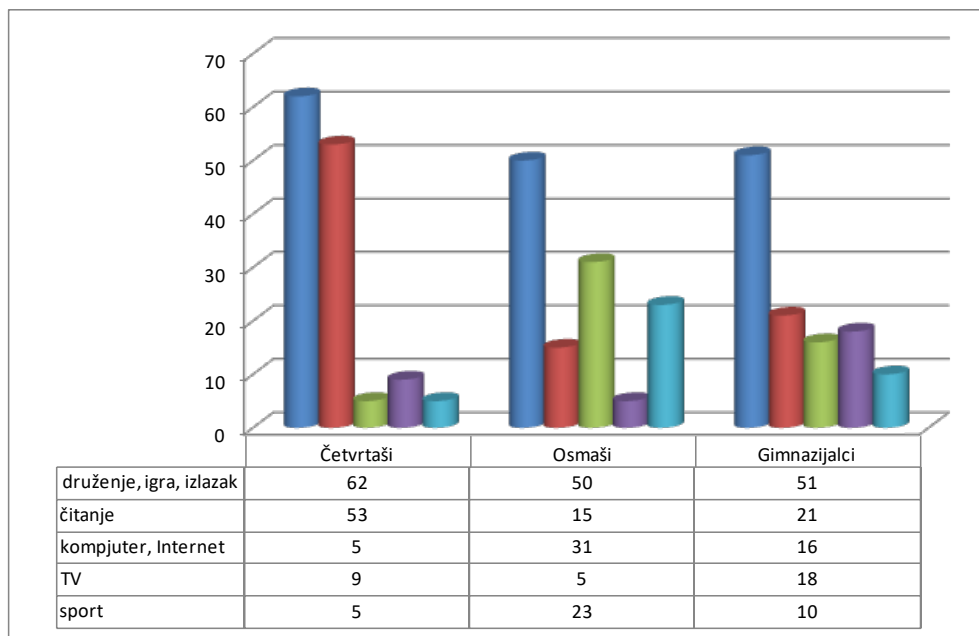
Ova anketa nije postavila pitanje koje bi otkrilo u kojem tipu knjižnice pronalaze dobre knjige. Ostaje dodatno istraživati koliko djeca imaju vremena i potrebe za gradskom knjižnicom ako je školska knjižnica bogato opremljena. Postoji vjerojatnost da mnoga djeca u tom slučaju nemaju potrebe za gradskom knjižnicom, ali i da određen broj djece, upravo zbog toga, ima potrebu za uslugama i fondom gradske knjižnice.

Kako dolaziš do dobrih knjiga?

Grafički prikaz 6.

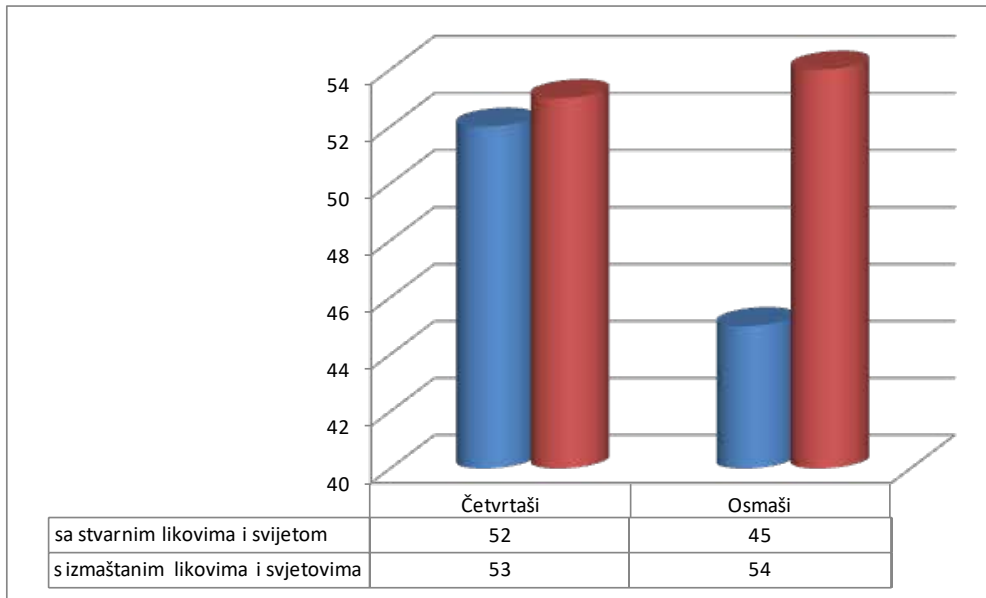
Što najčešće radiš u slobodno vrijeme?

Grafički prikaz 7.

Kako je vidljivo iz grafičkog prikaza 7., djeca svih uzrasta u slobodno se vrijeme najviše igraju, druže ili izlaze. Djeci četvrtih razreda i gimnazijalcima na drugom je mjestu čitanje. Značajnih 53% mlađe djece čita u slobodno vrijeme, dok tako svoje slobodno vrijeme provodi 21% gimnazijalaca. Djeci osmih razreda čitanje je tek na četvrtome mjestu (15%), što je sukladno svim dosadašnjim odgovorima o interesu osmaša za čitanje (40% ih je odgovorilo da ne čita knjige izvan lektire). Uz kompjuter najviše vremena provode upravo osmaši (31%), ali oni se i najviše od svih uzrasta bave sportom (21%). Gimnazijalci podjednako borave uz TV (18%) i internet (16%), 10% ih se bavi sportom, a ostali imaju neke hobije (glazba, crtanje, ples, filozofija...) Manji broj djece mlađe dobi naveo je gledanje TV-a (9%) i boravak uz kompjuter i internet (5%).

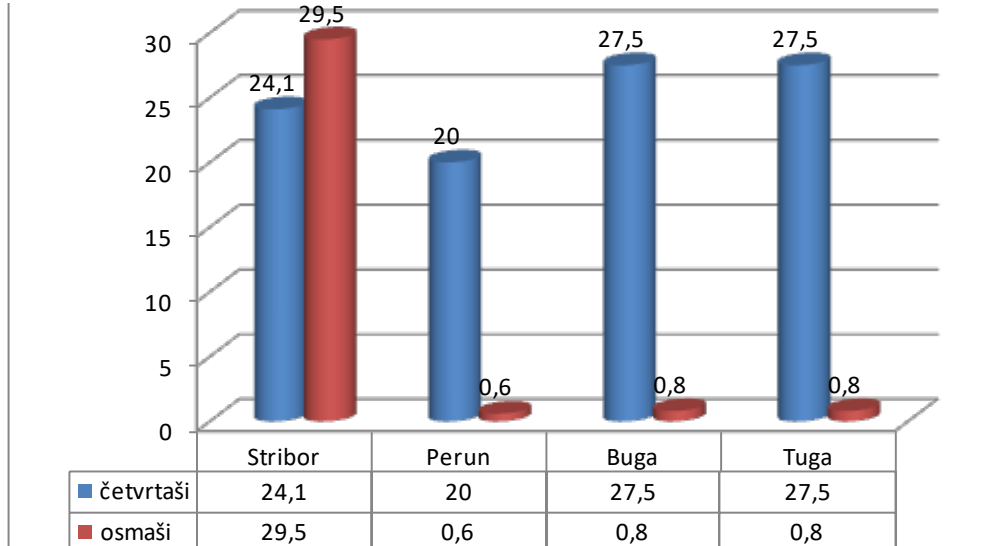
Koje romane više voliš?

Grafički prikaz 8.

Četvrtaši jednako vole romane sa stvarnim i izmaštanim likovima. Osmaši malo više vole izmaštane likove i svjetove. Gimnazijalcima nismo postavili to pitanje, međutim, referirajući se na pitanje koja im je najdraža knjiga pročitana izvan lektire, možemo zaključiti da više vole knjige s izmaštanim likovima i svjetovima jer su naveli najviše naslova iz žanra fantastike stranih autora.

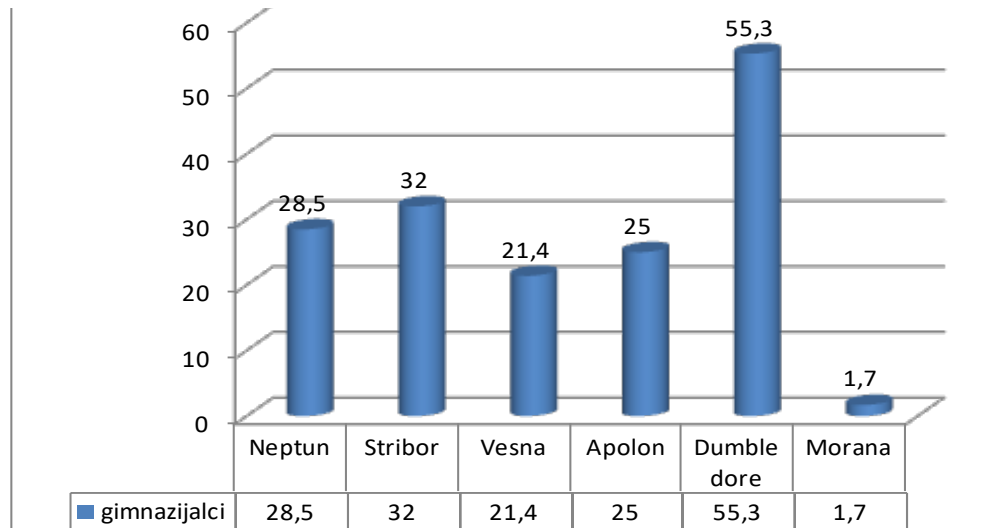
Znaš li tko su?

Grafički prikaz 9.

Na pitanje znaju li tko su navedeni bogovi iz slavenske mitologije, istraživanje je pokazalo da samo trećina starije djece, osmaša, zna tko je Stribor, a ostale likove gotovo uopće ne prepoznaju. Četvrtiši su u ovome pokazali bolje znanje jer je oko četvrtina djece znala odgovor na sva četiri pitanja.

Znaš li tko su?

Grafički prikaz 10.

Čarobnjaka Dumbledora iz *Harryja Pottera* prepoznaje više od polovine djece, što je i očekivano s obzirom na popularnost knjige i filma. Ostale rimske, grčke i slavenske bogove prepoznaje četvrtina djece, odnosno trećina. Iznimka je slavenska božica smrti i zime Morana, za koju je znalo samo 1,7% djece.

Sljedeće anketno pitanje nudi dvadesetak naslova romana, za svaki uzrast poseban popis, u kojemu se tražilo da zaokruže naslove koje su pročitali. Popis sadržava većinom romane hrvatskih autora s fantastičnim motivima i motivima iz hrvatske predaje i mitologije. Ovdje smo ih poredali po broju najviše zaokruženih odgovora.

Popis naslova u anketi za četvrte razrede:

Priče iz davnina (55); *Dnevnik Pauline P.* (40); *Hrvatske narodne priče* (30); *Harry Potter* (19); *Priča o caru Dioklecijanu* (16); *Grički top* (10); *Kronike iz Narnije* (9); *Vila Velebita* (6); *Priča o gradu* (6); *Zagonetno putovanje* (4); *Sunčeva djeca* (4); *Ukradeno proljeće* (3); *Snježni kralj*(3); *Halugica* (2); *Prikaza* (2); *Damjanovo jezero* (2); *Čarozapisi* (2); *Bajkovnica* (2); *Alemperkina kazivanja* (1); *Glava u torbi* (1); *Čuvarice novih krovova* (0); *Nebeski dvori* (0).

Od ponuđenih naslova romana s fantastičnim motivima iz hrvatske predaje i mitologije najviše su puta zaokruženi lektirni naslovi (*Priče iz davnine*, *Hrvatske narodne priče*, *Grički top*). Ostale romane suvremenih hrvatskih autora vrlo su rijetko zaokruživali, ali opet više nego što će se poslije pokazati kod starijeg uzrasta.

Popis naslova u anketi za osme razrede:

Harry Potter (25); *Povjestice* (23); *Gospodar prstenova* (21); *Hrvatske narodne priče* (18); *Miss naturalne z. ili dr.* (15); *Sumrak i dr.* (15); *Zagonetno putovanje* (9); *Kradljivac gromova* (7); *Luna* (6); *Krijesnici: dobri kućni...*(6); *Hrvatske legende* (3); *Prozor zelenog bljeska* (3); *Dlakovuk* (3); *Čuvari legende* (2); *Stakleni dvorac* (2); *Striborovim stazama* (2); *Waitapu* (2); *Svjetionik* (1); *Čudesna krljušt* (1); *Zatočenici alge* (1); *Pegazari* (1); *Princ Humorabi od...* (1)

Djeca osmih razreda malo čitaju romane s fantastičnim motivima iz hrvatske predaje i mitologije. Knjiga *Hrvatske narodne priče* na četvrtom je mjestu, ali to je lektirni naslov. Osim *Povjestica*, koje su također lektira, najviše su se čitali *Harry Potter* i *Gospodar prstenova*.

Popis naslova u anketi za treći i četvrti razred gimnazije:

Duga (50); *Povjestice* (48); *Waitapu* (21); knjige R.L. Stine (15); *Gospodar prstenova* (14); knjige M.J. Zagorke (13); *Hrvatski mitovi i legende* (10); *Igre gladi* (7); *Harry Potter* (5); *Luna* (3); *Hobit* (1); *Striborovim stazama* (1); *Hekatina škola* (1); *Prozor zelenog bljeska* (1); *Kradljivac gromova i dr.* (1); *Čudesna krljušt* (1); *Krila i dr.* (1); *Zatočenici alge* (0); *Krijesnici: dobri kućni duhov* (0); *Adrijanin vrt* (0)

Knjige s najviše zaokruženih odgovora kod gimnazijalaca također su lektirni naslovi. Potom slijede knjige R.L. Stinea i *Gospodar prstenova*. *Hrvatski mitovi i leg-*

ende najčitanija je knjiga s fantastičnim motivima iz hrvatske predaje i mitologije, a pročitalo ju je 10 učenika.

Na pitanje koje su knjige pročitali, a nisu na prethodnim popisima, četvrtaši su naveli 77 naslova, od kojih 40 hrvatskih autora. Među njima dominiraju lektirni naslovi.

Od 65 naslova dodatnih knjiga koje su pročitali učenici osmih razreda 18 je hrvatskih autora, i to devet autora lektirnih naslova za niže razrede (od suvremenih hrvatskih romana za mlade to su *Zeleni pas*, *Pokušaj zaboraviti* i *Petlja*).

Četvrti razred

Na pitanje mogu li objasniti zašto su popularne knjige i filmovi *Harry Potter*, *Gospodar prstenova* ili *Kronike iz Narnije*, četvrtaši većinom odgovaraju da su to knjige i filmovi s puno mašte, uzbudljivi, napeti, s izmišljenim likovima i svjetovima, a to ljudi jako vole. Od anketirane djece njih 34,4% nije to znalo objasniti ili nije pročitalo knjigu i gledalo film.

Na pitanje što bi preporučili piscima za djecu, oko polovine djece odgovorilo je da pisci i dalje nastave pisati zanimljive knjige za djecu. Druga polovina imala je nešto više svojeg mišljenja i želja, pa smo po njihovim odgovorima mogli prepoznati i njihove čitateljske ukuse. Većina poručuje piscima da pišu uzbudljivije, zabavnije, avanturističke knjige, dvoje bi željelo da pisci više pišu horore, a petero bi rado čitalo knjige sa stvarnim likovima i događajima. Istaknuli bismo jedan odgovor djevojčice koja je napisala da ne zna što bi piscima preporučila jer djeca koja ne vole čitati ne mogu otkriti zabavu u knjizi.

Osmi razred

O popularnosti knjiga i filmova *Harry Potter*, *Gospodar prstenova* ili *Sumrak saga* nije se izjasnilo 20% osmaša. Nekoliko među njima odgovorilo je da ne vole navedene knjige i filmove. Ipak, većina smatra da je razlog njihove popularnosti taj što govore o tinejdžerima i njihovim pustolovinama u svijetu fantastike.

Preporuku hrvatskim piscima za djecu nije imalo 33% osmaša. Druga trećina djece napisala je kratke preporuke, u smislu da pisci budu zanimljiviji ili maštovitiji. Jedno dijete odgovorilo je da budu maštovitiji kao strani pisci, a drugo da napišu popularnu knjigu. Sedmero djece željelo bi da pisci pišu knjige sa suvremenijim temama, o problemima mladih, s likovima koji su njihovi vršnjaci, da budu šaljive i da djeci pomognu da shvate život na ljepši način.

Nekoliko djece želi da pisci pišu knjige s više fantastičnih likova i izmišljenih svjetova.

Gimnazijalci

Većina gimnazijalaca kao razlog popularnosti knjiga i filmova *Harry Potter*, *Gospodar prstenova* ili *Sumrak saga* navodi njihovu zanimljivu fantastičnu tematiku u kojima su glavni likovi tinejdžeri, što im omogućuje da maštaju o svjetovima u kojima je sve moguće. Neki navode da su knjige popularne jer su lake za čitanje i ne zahtijevaju intelektualni napor. Nekolicina mladih ističe da su te knjige i filmovi popularni jer ljudima nude bijeg iz sumorne stvarnosti. Također misle da su filmovi dobro medijski promovirani na tržištu i da su knjige postale popularne zahvaljujući filmu ili dobroj medijskoj promociji. Samo četvero gimnazijalaca nije odgovorilo na ovo pitanje.

Više od pola anketiranih gimnazijalaca preporučuje hrvatskim piscima da pišu romane o temama koje zanimaju njih mlade, o problemima na koje oni nailaze u životu, te da romani budu zanimljivi, zabavni, a ujedno i poučni. Samo troje djece navelo je da bi željelo da naši pisci pišu fantastične romane kao što su *Luna* ili *Gospodar prstenova*. Desetak djece preporučilo je piscima da im romani budu kraći, razumljivi, jasniji, s manje dugih opisa. Dvoje im je savjetovalo bolju promidžbu svojih djela. Osmero djece nije odgovorilo na pitanje.

Umjesto zaključka

Rezultati i analiza ankete navode nas na razmišljanje i traženje odgovora na pitanja kako kod djece i mladih pobuditi interes za čitanjem, zašto se radije čitaju strani autori, zašto su knjige hrvatskih autora s fantastičnim motivima manje prepoznate kod starije djece i gimnazijalaca. Ima li dovoljno takvih knjiga i kako su napisane? Kako ih autori, nakladnici, knjižničari i društva književnika promoviraju? Kako doći do roditelja, odnosno *mama*, kako do prijatelja, da bismo došli do mladih čitatelja? Koristimo li nove tehnologije (blogove, društvene mreže i sl.)? Planiramo li akcije i aktivnosti koje mogu pomoći – sajmove, susrete, kampanje, prisutnost u medijima? Što još možemo učiniti s obveznom lekturom da djeci i mladima „ne ubija volju i užitak čitanja“? Kako dodatno osvijestiti sve u lancu (roditelje, učitelje, profesore, medije...) i, naravno, djecu i mlade o važnosti i dobrobitima čitanja? Kako tražiti veću motiviranost svih aktera u tom lancu?

Sve su to pitanja s kojima se knjižničari svakodnevno susreću i o kojima moraju razmišljati u svjetlu budućnosti knjižničarstva. Naravno, zajedno sa svima onima kojima je budućnost knjige i čitanja, djece i mladih u fokusu interesa. Mislimo da bi to trebala biti briga društva u cjelini.